

**Stanisław Makowski, Zbigniew
Sudolski, Janina Formanowicz**

**Sprawozdania z podróży naukowych
za granicę**

Biuletyn Polonistyczny 7/21, 81-87

1964

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

6. SPRAWOZDANIA Z PODRÓŻY NAUKOWYCH ZA GRANICĘ

Sprawozdanie z podróży naukowej do Kijowa i Lwowa (maj - lipiec 1964)

Dwumiesięczny pobyt w ZSRR, finansowany przez Ministerstwo Szkolnictwa Wyższego, poświęciłem na zebranie materiałów uzupełniających do pracy o warstwie epickiej w "Beniowskim" J. Słowackiego oraz na gromadzenie materiałów do rozprawy poświęconej recepcji tematyki konfederacji barskiej i rzezi humanistycznej w literaturze polskiej pierwszej poł. XIX w. Chciałem zorientować się, jak wspomniana problematyka wygląda w literaturze i literaturoznawstwie ukraińskim, oraz uściślić pewne szczegóły z zakresu związków Słowackiego z ukraińskim folklorem, a wreszcie nastawiłem się na poszukiwania archiwalne.

W Kijowie przejrzałem w Bibliotece Akademii Nauk rękopiśmienne polonica XVIII i XIX-wieczne. Poza odpisem ciekawej tragedii Kropińskiego "Krystyern", listami Aleksandra Mickiewicza do M. Maksymowicza, papierami po Ściborze Marchockim, sporym zespołem odpisów wierszy poetów polskich XVII, XVIII i XIX wieku, tłumaczeniami na język polski takich autorów jak Rousseau, Goldsmith, Dryden itd., nic specjalnie godnego uwagi odnaleźć się nie udało. Wspomniana tu polonica to typowe sylwy szlacheckie z terenu Ukrainy.

Ciekawiej natomiast - zwłaszcza dla badacza literatury końca XIX i początku XX w., prezentują się zbiory rękopiśmienne Instytutu Literatury Ukr. Akad. Nauk. W archiwum I. Franka znajdują się m.in. listy: L. Bernackiego, ciekawy zespół Baudouina de Courtenay, F. i Z. Daszyńskich, Krzywickiego, Tarnowskiego, Świętochowskiego, Niemojewskiego itd. Wśród listów o nieustalonym autorstwie udało się odnaleźć i zidentyfikować list Jana Kasprowicza do I. Franki z okresu pracy w redakcji "Kurierza Lwowskiego". Poza tym listem zrobiłem odpisy listów Wyrzykowskiej do Orzeszkowej i I. Franki. Zbiory Franki dają szeroką podstawę do napisania pracy dotyczącej związków tego pisarza z polskim czasopiśmiennictwem i literaturą.

Z innych zespołów tej biblioteki przejrzałem korespondencję Bohdana Zaleskiego (kopie) oraz niezwykle ciekawe rękopisy, noty i rysunki J.I. Kraszewskiego (m.in. powieść pt. "Żywot i przygody imć Pana Gabriela Gozdckiego", rysunki z Romanowa i Druskiennik, m.in. portret (dwukrotny) J. Czeczota na łożu śmierci. Przejrzałem również interesujący dla znawców literatury i kultury francuskiej tzw. Album Sobańskiej, zawierający listy, notatki, bilety itp. wybitnych osobistości francuskich z XIX w. (Janin, Dumas, Balzac i in.).

Sporo szczegółów z zakresu związków twórczości J. Słowackiego z ukraińską tradycją i folklorem udało się wyjaśnić i ustalić w Instytucie Folkloru i Sztuki Ukr. Akad. Nauk.

Na interesujące materiały dotyczące Słowackiego i jego rodziny natrafiłem w Centralnym Państw. Archiwum Histor. w Kijowie. Znajduje się tu mianowicie nie zbadany jeszcze przez polskich historyków zespół dokumentów dotyczących spisku Sz. Konarskiego na Wołyniu i Podolu, m.in. odnalazłem zeznania złożone w śledztwie przez Salomeę Becu, matkę Słowackiego, akt oskarżenia i wyrok na grupę sądzonych w procesie Antoniego Beaupré, m.in. wuja Słowackiego, Teofila Januszewskiego (kara śmierci). W tece innego konarszczyka, Piotra Borowskiego, znajdują się - jako dowód rzeczowy - dwa tomy Poezji Słowackiego wraz z opinią cenzury i wypisami podejrzanych fragmentów z wiersza "Do M.R. Skibickiego". Mimo czynionych starań nie udało się na razie odnaleźć zeznań A. Beaupré i T. Januszewskiego. Są one niewątpliwie gdzieś w zbiorach tego archiwum i przy jakiejś okazji z pewnością wypłyną.

W tymże archiwum zachowało się również sporo dokumentów po dawnym Liceum Krzemienieckim (część spłonęła w czasie wojny w Bibliotece Uniwersytetu Kijowskiego). Na podstawie tego, co ocalało, udało się uściślić biografie niektórych pracowników i uczniów Liceum - znajomych Słowackiego.

Archiwum Historyczne przechowuje także tekę dokumentów dotyczących inwigilowanego pobytu Władysława Mickiewicza w lutym-marcu 1861 r. w Kijowie (odpis paszportu, doniesienia szpiegów itp.).

Wyprawa do Archiwum Obłastnego w Żytomierzu dała ciekawy rezultat w postaci teki dokumentów-zebranych przez Erazma i

Władysława Słowackich w związku z legitymacją szlachectwa. Jest tu m.in. cały rodowód wywodzącej się ze wsi Jeziorna w ziemi łuckiej rodziny Słowackich, wypisy z metryk urodzenia, korespondencja urzędowa z Wołyńskim Szlacheckim Zgromadzeniem Deputatów itp.

We Lwowie z kolei, w Filii Centr. Archiwum Histor., udało się odnaleźć kilka dokumentów dotyczących wsi Ubień i sporów serwitutowych Teofila Januszewskiego z chłopami. Przede wszystkim zaś w zespole Nauk. Tow. im. T. Szewczenki natrafiłem na zaginioną dramę J.N. Kamińskiego pt. "Helena czy Hajdamacy na Ukrainie". Drama ta, grana wielokrotnie na scenach polskich a oglądana w Wilnie przez Słowackiego, odezwała się po latach szeregiem pomysłów w "Śnie srebrnym Salomei". Przepisany tekst dramy przywiozłem do Polski.

W tymże archiwum zamówiłem mikrofilm interesującej teki dokumentów o planowanej przez K. Ujejskiego, M. Romanowskiego i in. ucieczce za granicę w celu zaciągnięcia się do armii Garibaldiiego.

Przejrzałem i wynotowałem kilka szczegółów ze słynnej w swoim czasie sprawy Józefa Hendigery, który oskarżył m.in. J. Kasprowicza o udział w spisku na życie cara. W tym zespole znajduje się interesująca opinia policji lwowskiej o Kasprowiczu (okres pracy w "Kurierze") jako nihilistycznej wyrotowou.

W Archiwum Obłastnym we Lwowie przejrzałem niektóre teki protokołów rady Wydziału Filozoficznego Uniwersytetu Lwowskiego w celu ustalenia stypendystów fundowanego przez Hersylię Januszewską stypendium im. Słowackiego. Okazało się, że z tego stypendium korzystali tacy ludzie jak Krček, Bruchnalski, Gubrynowioz, Kleiner, Wierczyński i in.

Przejrzałem również część zbiorów rękopiśmiennych dawnego Ossolineum, natrafiając na ciekawe sylwy historycznoliterackie ze zbiorów Tretera (m.in. wiersze A. Trotza itp.).

W Bibliotece Uniwersyteckiej poza odnalezieniem drobnych dokumentów dotyczących przyjaciół Słowackiego - Michalskich, zwróciłem uwagę na zespół listów J. Królikowskiego do Platera, dzienniki N. Olizara i notaty Nakwaskiego. Przejrzałem również pod kątem wspomnianych na początku tematów niedostępne w Polsce czasopisma polskie i ukraińskie z XIX i XX w.

Poza poszukiwaniami archiwalno-bibliotecznymi zwiedziłem kilka miejscowości związanych z Szewczenką i Słowackim (m.in. Kaniów, Krzemieniec, Julinki).

Dr Stanisław Makowski
Uniwersytet Warszawski

Sprawozdanie z podróży naukowej do ZSRR
(11.V-10.VII.1964 r.)

Korzystając z dwumiesięcznego stypendium naukowego przyznanego mi przez Ministerstwo Szkolnictwa Wyższego przebywałem we Lwowie. W czasie mego pobytu w tym mieście przeprowadziłem szczegółowe poszukiwania rękopisów literackich z pierwszej połowy XIX wieku znajdujących się w dwu głównych bibliotekach: Bibliotece Uniwersyteckiej i Państwowej Lwowskiej Bibliotece Naukowej. Zasadniczym celem mojej kwerendy było, w związku z pracami nad korespondencją Krasińskiego, zbadanie tzw. Archiwum ks. Lubomirskiego (w Państwowej Lwowskiej Bibliotece Narodowej), do którego badacze nie mieli dotąd dostępu. Przypadkowo raczej do zespołu tego sięgnąłem już podczas mego pierwszego pobytu w tym mieście w 1960 r., kiedy to odnalazłem, po długich poszukiwaniach w kraju, blok nieznanych listów Krasińskiego do Jerzego Lubomirskiego. Obecnie chodziło o szczegółowe przebadanie archiwum rodzinnego Lubomirskich. Poszukiwania okazały się nadzwyczaj owocne. Natrafiłem bowiem na nieznaną dotąd list C. Norwida, bloczek listów Delfiny Potockiej oraz szereg autografów Krasińskiego. Poza tym zmikrofilmowałem kilka listów Niemcewicza do Henryka Lubomirskiego.

Przebadałem również drugi bardzo ważny zespół rękopisów znajdujący się w Państwowej Lwowskiej Bibliotece Naukowej - nieopracowane dotąd autografy Biblioteki Poturzyckiej Dzieduszyckich.

Sporządziłem szczegółowy spis znajdujących się w tym zespole autografów listów Krasińskiego oraz kilku pisarzy tzw. literatury krajowej. Najciekawszym znaleziskiem pośród tego zbioru był rękopis fragmentu "Króla Ducha" zawierający trzy redakcje zakończenia Rapsodu II.

Trzecim nieznanym dotąd zespołem, do którego miałem dostęp, było tzw. Archiwum prof. J. Kleinera. Znalazłem tu rewelacyjne materiały do biografii Słowackiego i jego rodziny. Między innymi nieznane dotąd listy Karola Pétiniaud Dubos do Słowackiego i jego matki, listy Zygmunta Szczęsnego Felińskiego pisane do Teofila Januszewskiego po śmierci poety, listy braci Oleszczyńskich do Salomei Słowackiej - Becu w sprawie pomnika na grobie poety, trochę dokumentów i dwie oryginalne fotografie Teofila i Hersylii Januszewskich.

Czwartym zespołem było tzw. Archiwum Tomasika. Poszukiwania w tym zbiorze rękopisów przyniosły mi głównie interesujące materiały do bibliografii i twórczości Kornela Ujejskiego i Mieczysława Romanowskiego.

Piątym zespołem było archiwum Radziwińskich, gdzie odnalazłem interesujące listy Teodora Januszewskiego. Na marginesie pragnę zaznaczyć, iż archiwum to, zupełnie dotąd nie doceniane, jest kopalnią materiałów dla historyka dziejów i kultury polskiej XVIII wieku. Znajdują się tu oryginały dokumentów politycznych z podpisami królów polskich XVII i XVIII w, interesujące dokumenty i korespondencja Stanisława Augusta Poniatowskiego, listy Konarskiego, Kołłątaja, Staszica i wielu innych. Archiwum to czeka na badaczy XVIII w.

Dla pełniejszego uzyskania materiałów i w celu uzupełnienia znalezisk poczynionych w poprzednio wymienionych zespołach sięgnąłem ponownie do znanych mi zespołów Pawlikowskich i Ossolińskich. Zatrzymałem się przede wszystkim nad rękopisami Ujejskiego i Romanowskiego.

W Bibliotece Uniwersytetu Lwowskiego zainteresowałem się głównie złożoną tam korespondencją Stefana Garczyńskiego i Klaudyny Potockiej, poza tym pamiętnikami Narcyza Olizara. Te ostatnie przyniosły interesujące, bo nieznane wspomnienie o Mickiewiczu.

Poszukiwania rzadkich artykułów o korespondencji Krasieńskiego poczynione w prasie galicyjskiej pozwoliły mi, poza możliwością sporządzenia odpisów zapomnianych listów poety, natrafić całkiem przypadkowo na zupełnie dotąd zapomniane wspomnienie o J. Słowackim.

Kwerenda lwowska zachęciła mnie również do poszukiwań na terenie Wilna, gdzie w ciągu tygodnia miałem możliwość przebadania bibliotek Akademii Nauk i Uniwersyteckiej. Wbrew oczekiwaniom materiał rękopiśmienny z I połowy XIX wieku jest w bibliotekach wileńskich raczej ubogi. Obficie natomiast reprezentowany jest wiek XVIII (zwłaszcza w Bibliotece Uniwersyteckiej) i II połowa XIX wieku (zwłaszcza Biblioteka Akademii Nauk). W Bibliotece Uniwersyteckiej znalazłem trochę danych dotyczących rodziny Słowackiego i Januszewskich oraz nieznaną dotąd list Euzebiusza Słowackiego do Jana Śniadeckiego.

Pobyt w Wilnie i we Lwowie był również okazją do podjęcia wędrówek szlakiem romantyków. Poza pobytem w Trokach, na cmentarzach na Rossie, Łyczakowskim i w Brodach, zwiedziłem Żółkiew, Dawidów, Zubrzę, Pawłów (grób Ujejskiego) oraz Ubień. Wyprawy te przyniosły bardzo interesujący materiał fotograficzny, zapiski z inskrypcji nagrobnych itp.

Dokonana kwerenda i jej pozytywny rezultat, osiągnięty w tak krótkim stosunkowo czasie, były możliwe głównie dlatego, iż podczas powtórnego pobytu we Lwowie zupełnie zbyteczne stało się stadium zapoznawcze, orientacyjne, pochłaniające zwykle tyle czasu i energii.

Dr Zbigniew Sudolski
Uniwersytet Warszawski

Sprawozdanie z podróży naukowej do Czechosłowacji
(10-19 września 1964)

Celem mojego wyjazdu było zapoznanie się z organizacją i metodą prac nad czeską bibliografią literacką, nawiązanie bezpośrednich kontaktów z ośrodkami bibliograficznymi oraz zebranie informacji o czeskich przekładach twórczości Bolesława Prusa do jego hasła w Nowym Korbcucie.

Czeską bibliografię literacką retrospektywną opracowuje się w oddziale bibliograficznym Instytutu Czeskiej Literatury Czechosłowackiej Akademii Nauk.

Ośrodek ten powstał w r. 1953 i ma za zadanie zebranie materiału bibliograficznego z czasopism czeskich (a dla okresu czeskiego odrodzenia narodowego także i niemieckich) ukazują-

cych się na ziemiach Czech i Moraw w l. 1774-1945. Rejestruje teksty i opracowania poszczególnych autorów (także i przekłady z języków obcych) oraz wszelkie prace z zakresu historii literatury i nauki o literaturze, oryginalne i tłumaczone. Zainteresowania moje skupiły się głównie na zagadnieniach organizacji i techniki pracy. Uzyskałam szczegółowe i wyczerpujące informacje mogące służyć pokrewnym pracownikom polskim jako materiał porównawczy. Kartoteki, w których przechowuje się usystematyzowane i odpowiednio zredagowane karty bibliograficzne, zawierają sporą ilość bohemistów polskich. Nawiązałam również kontakt z Instytutem Języka i Literatury Czechosłowackiej Akademii Nauk, gdzie zbiera się dokumentację z zakresu nauki o literaturze. Kartoteki tej instytucji posiadają również dużo informacji o przekładach literatury polskiej na język czeski.

Obie wyżej wymienione kartoteki ułatwiły mi w znacznej mierze wykonanie drugiego zadania tj. uzupełnienie materiału bibliograficznego do hasła Bolesław Prus. W dalszych poszukiwaniach korzystałam z uprzejmości Biblioteki Uniwersyteckiej. Zebrałam 128 pozycji książkowych i czasopiśmienniczych.

Zarówno Instytut Czeskiej Literatury, jak i Instytut Języka i Literatury Czechosłowackiej Akademii Nauk wyraziły życzenie nawiązania stałych kontaktów z polskimi placówkami bibliograficznymi w celu wzajemnej konsultacji oraz wymiany materiałów.

Organizacja tych instytucji, metoda pracy, wysokie kwalifikacje pracowników, koleżeńska uczynność oraz stała gotowość udzielenia pomocy w wykonywaniu zaplanowanych zadań pozwala przypuszczać, że utrzymanie tych kontaktów będzie korzystne dla obu stron.

mgr Janina Formanowicz
st.dokumentalista dyplomowany
Instytutu Badań Literackich
PAN